

Sílvia Cópulo

DONES DE PRIMERA

47 VIDES EXCEPCIONALS

A la memòria de la meua mare, que em va ensenyar
a estimar la paraula.
Al meu pare, de qui he après el valor que té donar-la.

PRESENTACIÓ

El Departament de Treball de la Generalitat es complau de presentar-vos la iniciativa *Dones de primera, 47 vides excepcionals*, una obra que va més enllà del simple recull d'opinions d'un grup de dones. Es tracta d'una publicació amb valor afegit, d'aquelles que donen veu i visibilitat als que no en tenen, un llibre que vol contribuir a canviar la societat a partir de les petites accions, a partir d'influenciar positivament el nostre entorn més proper.

Un dels pilars de la integració en el món del treball promogut des del nostre departament és la desaparició del sostre de vidre, forjat a base de convencionalismes caducs i eufemismes que limiten el ple accés de les dones a posicions destacades, directives i del màxim prestigi social.

Amb tot, sempre hi ha hagut dones amb empena que han superat totes les barreres socials imposades i que, tot i no gaudir de les polítiques de conciliació adequades, han pogut donar el millor d'elles mateixes en el camp professional. Aquest és el cas de les 47 que Sílvia Cópulo ha entrevistat.

Us convido a gaudir i aprendre de la veu de les 47 apassionants experiències professionals i vitals d'aquestes dones de primera.

Maria del Mar Serna Calvo
Consellera de Treball

INTRODUCCIÓ

Les pàgines del llibre que teniu a les mans recullen el testimoni de 47 dones treballadores i pioneres, de 47 persones de referència en el seu entorn professional.

Quan la Sílvia Cópulo ens va explicar el seu projecte de plasmar en paper tot un seguit d'entrevistes a dones que havia conegut al llarg de la seva trajectòria professional, no vam ser prou conscients de l'impacte —objectiu i subjectiu— que aquest llibre tindria un cop elaborat. Perquè en les paraules de les protagonistes trobareu expectatives, dificultats, neguits, però també somnis, tot enxarxat entre si, com a la vida mateixa. Cal destacar l'art de Sílvia Cópulo (sens dubte, més enllà de la bona tècnica emprada) per presentar-nos-les de forma viva i apassionada. Estic convençuda que les experiències que trobareu a continuació no deixaran indiferent a ningú.

Aquestes dones simbolitzen en elles mateixes el trencament del sostre de vidre, aquesta metàfora que utilitzem per explicar la dificultat de les dones d'accedir a càrrecs de decisió. I encara diria més: aquestes dones avancen en territoris poc feminitzats, moltes d'elles treballant quasi en solitari en indrets on encara el talent femení és poc (re)conegut. I aquest esforç personal coincideix amb l'objectiu de la Direcció General d'Igualtat d'Oportunitats en el Treball de donar visibilitat i protagonisme a aquests currículums tan excel·lents i, en ocasions, insuficientment valorats per l'entorn mediàtic i social.

El seu testimoni posa veu a una realitat sovint dissimulada i que amb prou feines intuïm entre l'entramat de convencions socials que des de sempre han estat dirigides a destacar altres valors dels quals les dones sovint han estat absents.

Afortunadament, aquesta situació ha començat a canviar gràcies a la tasca duta a terme en diversos fronts per la societat civil i

l'administració pública. Alguns han aportat el seu granet de sorra a la causa comuna de crear una societat més justa i igualitària legíslant, d'altres fent pedagogia, donant exemple o manifestant-se en el marc dels seus àmbits d'influència.

Pel que fa als professionals del periodisme, han estat els encarregats de recollir i difondre les veus del canvi. Aquest és el cas de Sílvia Cópulo, que honora la seva professió traslladant al gran públic què pensen i què senten 47 dones que destaquen, amb brillantor, en el seu àmbit professional.

Aquest recull de dones abasta i representa un ampli ventall de professions, edats, punts de vista i experiències vitals i mostra, una vegada més, que la segregació vertical i horitzontal, és a dir, la distribució no uniforme d'homes i dones en un sector d'activitat professional, o la concentració de dones en llocs de treball de menor responsabilitat, és una barrera a eliminar, evitable i que, entre tots i totes, estem convertint en un vestigi del passat. És per això que el seu exemple és necessari i encoratjador alhora. Són els models de futur per a una societat més justa, democràtica i igualitària.

Sara Berbel Sánchez

Directora general d'Igualtat d'Oportunitats en el Treball

1. NAZANIN AMIRIAN, PERIODISTA IRANIANA I PROFESSORA DE CIÈNCIES POLÍTIQUES

NAZANIN AMIRIAN, periodista iraniana i professora de ciències polítiques.

- Viu a Espanya des de 1983.
- Llicenciada en Ciències Polítiques per la UNED, on també imparteix classes.
- Com a periodista és especialista en l'Iran, l'Afganistan i les dones en el món islàmic.
- Té la suficiència investigadora per la Universitat de Barcelona, i actualment està preparant la seva tesi doctoral sobre els drets de la dona iraniana després de la Revolució de 1979.
- També imparteix classes en cursos virtuals de la Universitat de Barcelona i de temes relacionats amb el món musulmà en diferents centres cívics i culturals.
- És traductora oficial del persa al castellà i viceversa.
- Imparteix conferències i cursos sobre l'Iran, l'islam polític, el món musulmà i la situació de les dones.
- Col·labora en la premsa escrita escrivint articles a diaris com *La Vanguardia*, *El Periódico*, *l'Avui* o *El Mundo*.
- És autora de diversos llibres. Destaquen *Al gusto persa: tradiciones y ritos* (Ed. Zendrera, de 2003), amb el qual va guanyar dos premis internacionals de Gourmet de 2006.
- També ha escrit *Irak, Afganistán e Irán. 40 respuestas al conflicto de Oriente Próximo* (Ed. Lengua de trapo, 2007), *Kurdistán: el país inexistente*, el 2005 (Ed. Flor del Viento), i la novel·la *Mujeres sin hombres* (Ed. Xalaparta).
- Va néixer el 1961 a Fars, Pèrsia (Iran).
- Soltera. Sense fills.

«Encara ara, vint-i-quatre anys després, automàticament
comprovo si duc el vel en sortir de casa.»

«La meva vida és irrecuperable.»

Esmorzem plegades en una cafeteria de Sant Andreu a prop de casa seva. El sol li il·lumina aquests ulls foscos i profunds de mirada penetrant i enyorada. Tantes vegades hi he parlat a la ràdio i a la televisió, i tantes més m'ha sorprès la seva força i el convenciment de les seves idees. De fons, la por de la persecució.

Defensa una de les primeres cultures del món, que a nosaltres se'ns fa estranya i indefinida, i la barregem amb ingratitud en el que anomenem «el món musulmà».

La seva lluita continua sense tenir projecte de futur. El seu cor és a l'Iran i allà vol morir. En llibertat.

Per què va venir a Catalunya?

Vaig sortir del meu país el 1983. M'exiliava políticament. Jo volia anar a Alemanya però l'avió va aterrar aquí... i les normes d'asil polític diuen que has de demanar asil en el primer país democràtic on arribis. No tenia passaport legal. Era una perseguida del govern del meu país i pertanyia a una organització democràtica de dones, a un sindicat obrer i a una organització d'esquerres.

Vaig estar dos dies detinguda al Prat. Em volien retornar, però vaig començar una vaga de fam. Vaig aconseguir enviar tot tipus de missatges a membres del PSOE, de CiU, del Partit Comunista, de CC OO, UGT, a organitzacions juvenils, etc. No hi havia mòbils, llavors. Tenia una persona que entrava i sortia de la sala de trànsits de l'aeroport que em va ajudar molt.

Jo tenia 23 anys. Era de la generació del xa. Per a la policia (els marrons) espanyola, jo era una «terrorista».

Malgrat els «drets de Ginebra», jo no vaig tenir ni traductor, ni advocat, ni metge. En aquell moment l'Iran estava en guerra amb l'Iraq. S'executaven les persones i aquí se sabia.

De mica en mica els diaris van anar informant de la meva situació, retinguda en un aeroport, fins que al final ja sortia en tota la premsa espanyola. Aquesta va ser la meva sort.

Pot tornar al seu país?

No, no puc tornar-hi. Fa tants anys que sóc aquí, que ja no sóc d'enlloc. Darrerament aquí es comença a viure un ambient de rebuig cap als estrangers per l'allau d'immigrants que han arribat. Jo no sóc ni negra, però cada vegada pateixo més rebuig social.

Si fos una «immigrant econòmica», tornaria al meu país. Però sóc una emigrant política.

Té dificultats per trobar feina aquí?

Des de l'11 de setembre de 2001, molts dels que mouen els fils i et poden contractar són «islamòfobs».

Per treballar has de pertànyer a un dels dos bàndols, i qui és crític amb els dos, es queda fora. A més, els mitjans de comunicació *pinten* tots els nadius de tots els països musulmans com a fanàtics sospitosos de ser terroristes. La manipulació és molt gran i gairebé estúpida. Bin Laden és retratat gairebé com el representant de l'Orient Musulmà.

Com viu vostè?

Vaig fer la prova dels 25 anys per entrar a la Universitat. Havia fet el COU a l'Iran però aquí em vaig haver d'esperar dos anys. Vaig estudiar Ciències Polítiques a distància. Faig de traductora del persa al castellà, però com que ara no hi ha transaccions, no hi ha gaire feina.

Continuo impartint algunes classes a la universitat i escric als mitjans de comunicació.

He publicat catorze llibres i centenars d'articles i he participat en molts programes de la ràdio i la televisió. Jo no vull que el meu país sigui un altre Iraq. Escriure sobre l'actual règim ajudaria a atacar l'Iran. Seria una matança.

Com és la situació de les dones en el seu país?

En el meu país hi ha una tradició molt llarga a favor del feminisme. El 1967 érem dels pocs països del planeta que tenia dones ministres al govern. I abans ja teníem parlamentàries.

I actualment, com viuen les dones iranianes?

Les dones de l'Iran han perdut molts drets. Ara és obligatori portar el mocador al cap. Tres vegades sense posar-te'l i et poden condemnar a pena de mort. El vel és obligatori des de 1979.

Les dones no poden demanar el divorci. Els homes, sí. Elles haurien de poder demostrar que el seu marit és un drogoaddicte, és estèril o coses molt més grosses.

No hi ha feina allà per a les dones, tot i que siguis titulada universitària. No hi ha sortides laborals. A una dona divorciada o soltera se la veu com a una dona rebel... De manera que ser soltera és tot un acte de rebel·lió.

Vostè va dur el vel?

Jo el vaig dur durant tres anys. I encara ara, aquí, a Barcelona, vint-i-quatre anys després, quan surto de casa, la mà se me'n va al cap automàticament per mirar si el porto posat, tanta és la por que vaig passar. Tan poca tradició de pèrdua de llibertats hi havia. Per això ho van imposar. Però no han convençut les dones que cal el vel per entrar al cel, perquè no forma part de la nostra cultura.

I la seva família?

La meva mare m'ha vingut a veure durant tots aquests anys tres vegades. Vaig deixar al meu país diversos germans. L'exili és tallar, perdre el que tenies. La meva vida és irrecuperable. Hem patit molt.

Com es planteja el futur?

No puc construir res. No tinc projecte de vida. Tinc objectius per a un mes. He perdut el control de la meva vida. Imparteixo vuit hores de classe al mes a la UNED (universitat a distància), escric articles a la premsa i faig algunes conferències. Visc en una inestabilitat permanent. No pateixo una qüestió econòmica. D'aquesta me'n surto. És que no tinc perspectiva de futur. No puc ni avançar ni retrocedir.

La meva obsessió és tornar. Per això no he arribat a refer la meva vida. Cada dia al matí, quan em llevo, consulto Internet per veure les notícies de l'Iran. Sé el temps que hi fa avui i l'últim llibre que s'hi ha publicat. El meu cap, el meu cos, les meves cèl·lules són allà. Em vull fer vella a l'Iran.

Creu que millorarà la situació econòmica i política de l'Iran?

Crec que econòmicament empitjorarà, perquè les grans potències lluitaran per fer-se amb el petroli i el gas iranians.

Les guerres són un suculent negoci on s'aplica la llei de la selva, es venen armes i s'emporten les riqueses i les vides dels dèbils. La venda d'armes, des de les pistoles fins a les de destrucció massiva, forma part de les principals fonts d'ingressos de les potències, Espanya inclosa.

L'islam farà retrocedir els drets humans, i més concretament, els drets de les dones al nostre país?

Jo demano que es deixi de parlar de «la comunitat musulmana». Les persones procedents del món musulmà majoritàriament no són practicants. A més a més, es tracta de països absolutament diferents. El Marroc no té res a veure amb el Pakistan. L'islam no els uneix. És un element més.

Les dones aquí tenen problemes amb l'idioma, amb els diners, perquè les exploten a la feina, perquè es volen divorciar, perquè no tenen papers... No tenen problemes «de mesquites». Aquí ningú aborda els problemes reals dels immigrants. Aquí es crearan guetos i viurem els problemes que hi ha hagut a les *banlieues* de França.

Creu que hi ha islamofòbia a Catalunya i a Espanya?

Aquí fa por viure amb un/a estranger/a. Els mitjans de comunicació no ajuden gaire a trencar estereotips i idees preconcebudes. Des de les institucions, cal treballar més.

A l'Orient els països no s'han format sobre una única ètnia. Èrem de trenta grups ètnics diferents, en el meu poble.

Espanya ha estat un país d'immigrants molt analfabets que han anat a Suïssa o a Alemanya. També a Suïssa es deia que els espanyols i els italians eren delinqüents. Cal recuperar la memòria històrica i pensar que l'emigració econòmica no és voluntària, és forçosa.

Què volia ser de petita?

Jo volia ser arqueòloga.

Com era el seu entorn familiar?

Per raons de seguretat, més m'estimo no parlar-ne.

Què vol aconseguir en el futur?

Personalment, res.

Per què lluita vostè?

Per donar a conèixer la realitat del meu país, per trencar clixés i per evitar que el meu poble sigui el dany col·lateral d'una invasió.

És feliç amb seva vida?

No puc ser feliç sabent que cada dia 27.000 nens moren de gana. A Kenya, a Palestina, a dins del poble kurd. És una qüestió d'ètica mirar més enllà de casa teva. Som còmplices del que passa a l'altra banda del món.

Se sent líder? Se sent referent?

No. Encara que per a algunes dones sóc un referent de lluita. I això que, quan vaig arribar, només sabia fer amanides...

13. ROSA CULLELL, DIRECTORA GENERAL DE LA CORPORACIÓ CATALANA DE MITJANS AUDIOVISUALS

ROSA CULLELL I MUNIESA és la directora general de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals des del maig de 2008.

- És llicenciada en Ciències de la Informació per la Universitat Autònoma de Barcelona i diplomada en Alta Direcció per l'escola de negocis IESE (PADE).
- Va iniciar la seva etapa professional com a corresponsal del *Mundo Diario* a Londres i com a periodista a la BBC, a TVE-Catalunya i al diari *El País*, on va ser sotscap d'Economia i Finances. També va treballar al Ministeri d'Immigració d'Austràlia, com a coordinadora de temes multiculturals i d'ajuda als immigrants.
- El 1989 es va incorporar com a directora de comunicació de la Caixa, on va ser nomenada subdirectora general i, posteriorment, directora general adjunta i membre del comitè de direcció.
- Va ser vicepresidenta de Panrico i consellera delegada de l'editorial Grup 62. El febrer de 2005 va ser nomenada directora general del Gran Teatre del Liceu, on va desenvolupar la seva tasca professional fins l'abril de 2008.
- Fins l'abril de 2009, va presidir el Consell Social de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). També va formar part del consell d'administració de diverses empreses, entre les quals Carrefour, Telefònica i Fecsa-Endesa.
- Va néixer a Barcelona.
- Casada. Dos fills.

«Ara ja no tinc por de no guanyar-me la vida.»

Matí d'hivern al Liceu. A la segona planta de les oficines de l'edifici de façana gris marengo modern de la Rambla, hi arriba l'olor de fusta noble i vella. És olor de teatre, diu la directora.

A la sala de reunions prenem cafè. Duu una jaqueta de vellut verd intens. El so de tants aplaudiments aporta una vibració especial a la llum.

Passen els mesos i aquest llibre creix amb les opinions de moltes altres dones de primera. Just abans de lliurar-lo a l'editorial, la torno

a veure, ara en una nova ocupació, dirigint la ràdio i la televisió públiques de Catalunya.

Té idees clares sobre el futur de la CCMA. Sap que la seva feina és jutjada públicament, que tothom ho espera tot de TV3 i Catalunya Ràdio. Els canvis en aquest sector són vertiginosos. Ella vol guanyar quan no és gens fàcil assolir l'èxit. Però suposo que això encara li ho fa més atractiu.

Com valora l'experiència de dirigir la CCMA?

És un repte. Per dues vessants diferents: per la pròpia gestió empresarial de la CCMA, i pels mitjans públics que la formen, que són un referent cultural i de país per a la població de Catalunya des de fa més de 25 anys.

Jo tinc un compromís de sis anys amb la Corporació. He de saber posar les peces perquè aquesta casa, després d'aquest període, hagi fet un canvi que li permeti continuar sent referent, amb uns mitjans públics dels quals els catalans se n'orgulleixin. Altrament, seria impossible que volguessin aportar els seus impostos. La feina ha d'estar ben feta. I hem d'haver aconseguit definir un model que faci que la gent senti aquests mitjans com a propis i els pugui defensar.

La tele i la ràdio públiques han de ser percebudes com a útils, de qualitat i sostenibles. Els ciutadans han de creure en aquests mitjans. Per això, la nostra aportació a la societat ha de ser molt alta.

Què vol aconseguir des de la direcció general de la CCMA?

Ara hi ha moltes privades. Hi ha molts canals de comunicació: Internet, ràdio, tele, mòbils, xarxes socials a la xarxa... El futur dels mitjans canvia a una velocitat molt gran. El nostre model també ha de canviar. El nou ha de plantejar-se noves estratègies, nous continguts, nou finançament... Crec que haurem d'anar a un model de gestió públic-privat amb un equilibri de costos i ingressos i amb uns continguts que sempre aportin un plus.

S'ha de mirar cap enfora i analitzar què fa el món d'aquest sector. És un repte que provoca vertigen. Per això és engrescador.

En el Liceu vaig viure un moment de molta comoditat. Vaig poder professionalitzar un *hobby* i uns interessos personals.

I ara, com a directora general de la CCMA, estàs sempre en l'ull de l'huracà, sabent que tu no has de ser la protagonista, no has d'estar en el primer pla de la càmera. Has de fer una gestió estratègica; que es noti amb els fets que estàs gestionant bé.

La població de Catalunya demana més a TV3 i a Catalunya Ràdio que a altres mitjans?

Definitivament, sí, i està bé que sigui així, perquè la gent hi deixa els seus diners. Per això hem de fer una gestió més rigorosa que la que fa la privada.

I és que, alhora, la participació ciutadana i el grau d'implicació de la ciutadania amb els mitjans de la Corporació és molt gran. Aquest any de crisi hem rebut més ingressos en la Marató que mai. I això que parlàvem d'una qüestió difícil com són les malalties mentals.

I el Liceu, com ha estat gestionar-lo?

Jo vaig anar a gestionar el teatre, no a inventar-me'l. I globalment, n'estic molt satisfeta.

El Liceu és com una «fàbrica» tancada en ella mateixa. Es treballa allà dins. Les relacions són molt intenses, fortes. Fa molts anys que moltes persones es veuen cada dia. Treballen amb passió en allò que els agrada i la seva feina és la seva vida. No ho havia viscut amb aquesta intensitat en cap altre lloc. D'entrada, això em va ser més difícil, perquè cada decisió que prenia comportava als altres grans conseqüències personals. Però va tenir moltes compensacions immediates, com en el periodisme. Veia els resultats de seguida. Programaves, i veies el que havies programat convertit en art. Els resultats generen satisfacció, il·lusió i emoció.

He entès els «divos» i les «dives» És molt dur ser-ne. Perquè el seu triomf i el seu fracàs sempre són públics.

Se sent líder?

Em costa aquesta expressió perquè jo sóc de l'època de la Transició. M'agrada treballar en equip, i em costa molt fer-ho amb gent que no m'agrada. És clar que si tens la direcció, has d'assumir el lideratge. Em costa empassar-me que sóc líder, però la meva mare diu que sempre m'ha agradat manar.

Es considera una dona amb èxit?

Sí, això sí. No solament he tingut sort, sinó la capacitat de fer coses. Professionalment, han confiat en mi. I personalment, fa vint-i-quatre anys que tinc un marit amb el qual ens ho passem bé junts, tenim un projecte comú i uns fills «macos». Això també forma part de l'èxit. He pogut fer quasi tot el que he volgut i la família m'ha acompanyat molt.

Se sent femenina i li agrada?

Sí, sempre m'ha agradat ser-ne. Quan érem «progres», jo ja em feia la manicura i m'arreglava els cabells. Ho he viscut com un privilegi. La feminitat et dona molta alegria. Cuidar els fills també. És l'alegria de viure. No m'agrada cuinar, però gaudeixo d'altres coses de casa, com fer un ram de flors, arreglar els armaris o fer d'ajudant del meu marit quan ell, que sí que en sap, cuina.

Fer una carrera d'executiva és més difícil per a una dona?

Té moments difícils, certament. Si els vols «objectivar» són molt durs. Has de saber-te separar dels greuges comparatius per poder sortir-te'n. Si no, la vida d'una dona que vol trencar el sostre de vidre és dura. Cal poder decantar la idea de la dificultat i buscar-te bons companys de vida.

Jo sóc una mica autista. Em dic a mi mateixa que vull fer una cosa i la faig. I miro d'avançar al costat de gent que m'agrada i que sé que ens ajudarem per tirar endavant.

Ara bé, és també molt important no voler-ho tot. I no culpabilitzar-te si no arribes a tot.

Què se li demana a una dona i què a un home?

Als homes, l'èxit, l'ambició, la capacitat de manar, treballar moltes hores i una certa duresa i fredor en la presa de decisions se'ls valora positivament: són virtuts. Quan aquests mateixos conceptes els protagonitza una dona, és mirada amb mals ulls. No és ben vist que siguin líders, ambiciosos i dures. I els valors femenins no són considerats en el treball de direcció, perquè sempre han manat ells. Has de masculinitzar-te una mica per ser considerada. Està canviant, tot això, però els insults que reben les dones mai es diuen als homes. Son retrets realitzats des de la masculinitat tradicional. Ser bella, dolça, jove i cuidadora són les qualitats ben valorades en les dones. Un home és gran. Una dona, vella.

Els valors atribuïts a un gènere i a l'altre haurien de ser més intercanviables. A les dones joves els retreuen les qualitats que alhora els demanen. Si ets una dona, dubten de tu. Com més femenina, més, perquè suposen que no tindràs els valors masculins, però si els tens, et criticaran. En canvi, no es desconfia dels homes.

Les dones hem d'aconseguir la capacitat de no culpabilitzar-nos i de prendre decisions dures. Mirant de no fer mal, és clar. La societat encara dubta que les puguem prendre.

Per exemple, hem de poder valorar «els diners» i com «ens guanyarem la vida», una cosa que tradicionalment han fet els homes. Però, si ho valores, es diu que ets ambiciosa. I si no ho fas, llavors no es creu que puguis prendre bones decisions per a l'empresa.

Hem de canviar aquests prejudicis plegats, amb els homes.

Vostè ha hagut de demostrar el doble que valia en relació amb el que hauria de demostrar un home?

Jo he treballat igual que els homes treballen. A ells se'ls donava per fet que tenien capacitat i jo ho he hagut de demostrar. Fins i tot d'un home mediocre no es desconfia.

Ha tingut dificultats per progressar professionalment pel fet de ser una dona?

He progressat en la mesura dels meus mèrits, ni més ni menys. He fet el que havia de fer, no més.

Ha tingut avantatges pel fet de ser una dona?

En alguns casos, sí. Quan he arribat a llocs de certa responsabilitat i poder, els homes m'han tractat bé. He tingut més visibilitat. Això és bo i dolent alhora. Els homes mostren un cert respecte i valoren que hi siguis. Si t'escolten és perquè el punt de vista de les dones és diferent del dels homes, i això es comença a valorar a les empreses. I quan només hi ha una o dues dones en un consell de direcció... ens fem visibles.

Es lidera igual en masculí que en femení? Com es lidera en femení?

No. Les dones necessiten i valoren el suport d'un equip. Treballen més per objectius i resultats. Són més endreçades. No malgasten tantes hores poc productives. Tenen altres prioritats i interessos fora de la feina, i traspassen aquells valors a l'empresa.

A més, els homes reben molt més el suport dels seus iguals. En els llocs de poder hi ha poques dones i, per tant, tens pocs amics. Els homes es doten de xarxes informals i nosaltres, no. N'hauríem de tenir més, perquè faciliten les relacions i els negocis. Hem de crear xarxes amb ells i elles.

Sovint, quan treballava a la Caixa, em trobava que no em convidaven ni a dinar ni a prendre un cafè. No sé si els feia por. La realitat és que treballava en soledat. Alguns homes de la meva generació, si eres l'única dona en la direcció, ho resolien amb un «vés a saber...». desconfiant de com hi havies arribat, tret dels més grans, que aquests sí que t'ajudaven i molt.

Què volia ser de petita?

Volia viatjar i veure món, però sobretot, volia tenir un sou. En la meva família cap dona abans havia tingut un sou fix, estable;

estudis, sí, però salari, no. Pensava que això m'aportaria independència i estabilitat per prendre decisions. Havia de ser el primer pas.

Com era el seu entorn familiar?

De petits fabricants. Una banda de la família tenia una fàbrica de gel i una petita fàbrica metal·lúrgica. I l'altra, uns apartaments a Castelldefels i una discoteca. Tothom hi treballava, els pares, els avis, els tiets... És clar, ningú guanyava un sou fix; depenien dels ingressos.

En general, eren cultes, però no tenien gaires diners. Encara recordo el besavi amb la granota blava de treballador baixant al seu taller del Poble Nou.

Com ha pogut compatibilitzar la seva vida professional amb la personal?

Mai he pensat que no ho podria fer. I no m'he sentit culpable per treballar. El meu marit sempre ha pensat que jo treballaria, ha entès les meves capacitats. Plegats, ens hem fet càrrec dels nens. Entre els dos ha estat possible.

Qui l'ha ajudat?

La meva mare; és clar que, en justícia, he de dir que, quan et guanyes bé la vida, és més fàcil. Pots tenir senyores que t'ajudin a casa. He tingut una senyora fantàstica a casa. I encara ara, que els meus fills ja són grans, la consideren com una tieta. Ella, amb la meva mare, han estat puntals de la meva família.

S'adona que vostè és un referent per a altres dones?

Sóc una dona que ha pogut estudiar i fer moltes coses que volia fer. I dono les gràcies a les dones que abans que jo han obert camí, que han estat metgesses, jutgesses, directores o rectores d'universitat. Vaig tenir una àvia materna que va estudiar la carrera de música i de comptabilitat, i tinc una mare que és llicenciada

en Història. Elles sempre han estat exemples de dones fortes i optimistes.

Ara, necessitem presidents de govern i dels bancs, de les empreses, per creure que les dones ho podem fer. A les nenes els cal veure directores d'una orquestra musical... dones referents. En tenim l'obligació, de crear referents per a les dones joves.

Què creu que li cal fer a una dona que vulgui promocionar-se professionalment?

Primer de tot, creure que pot arribar-hi. I no renunciar a treballar. El problema és que moltes noies renunciïn al que volen. No s'ha de renunciar a la vida afectiva, ni als fills, ni a la feina que t'agrada. I no s'hi ha de donar tantes voltes, perquè és un cercle sense sortida. S'ha de fer amb convicció.

Respecto molt les dones que fan l'opció de les mitges jornades, però els parèntesis han de tenir una durada curta. No hi ha carrera professional que els aguanti, si no és que se sigui excepcional.

Ara bé, també hem de renunciar a pensar que els homes tenen un deure amb nosaltres i ens han de protegir.

I a un home?

Els homes han de començar a pensar que hauran de fer la seva carrera professional pensant en la dona que tenen al costat. Es necessita tenir suport a casa, i això és per a tots dos. S'ha de pactar. Unes vegades serà per a ell i unes altres, per a ella.

A què haurà de renunciar una dona?

A fer-ho tot. Ha d'acceptar sense dolor i sense sentir-se'n culpable que una part de la seva vida és el treball. La feina dóna moltes satisfaccions. És enriquidora i obre la ment, i això ho traspasse als de casa. Alhora, cal incorporar que, de vegades, tu tens més possibilitats en la feina que el teu company. Hi ha dones més capaces i els homes també ho han de saber assumir.

Si tornés a néixer, és a dir, si tingués una segona oportunitat de viure, què canviaria de la seva trajectòria biogràfica i professional?

Segurament hagués intentat dedicar més temps a l'estudi quan era jove, però estava obsessionada per la independència econòmica. Hauria d'haver dedicat més temps a la carrera acadèmica..., fer un doctorat i prendre-m'ho tot amb més calma; és clar que tampoc no hi havia recursos a casa per fer-ho.

Quines persones han estat clau en la seva vida, tant personal com professional?

Tota la família materna: la mare i els avis, perquè creien amb naturalitat en la igualtat. Tenien una mentalitat oberta al món, cosmopolita. I després, el meu marit. És una peça fonamental en la meua vida. És un home tranquil, amb sentit de l'humor, que m'ho ha fet tot fàcil. Hem estat i som molt amics.

Certament, en les feines també he trobat homes que m'han ajudat, i molt. Tots els meus caps, i n'he tingut d'excepcionals, han confiat en mi.

De tot el que ha fet, de què se sent més orgullosa?

De dues coses. La primera, de poder escollir el que faig, de ser independent. La segona, de la meua família.

És feliç amb la seva vida?

Sí. Ara sóc bastant feliç. Globalment, sí, molt més que en altres èpoques.

Què la defineix a vostè?

Diuen que sóc voluntarista, perseverant, entusiasta i, en excés, optimista.

Què voldria afegir tenint en compte que aquest llibre té com a objectiu treballar per la igualtat d'oportunitats en el treball?

És terrible la misogínia latent. No la suporto. És tan injust per a les dones joves que es van situant insinuar si són amigues de....; és

indignant. I es traspua arreu, de les tertúlies a la ràdio als comitès professionals. Quan una dona no arriba, no passa res. Quan arriba, li pengen aquestes etiquetes!

16. TERESA FORCADES, TEÒLOGA, MONJA BENEDICTINA I METGE

TERESA FORCADES I VILA, teòloga, monja benedictina i metgessa.

- Doctora en Salut Pública (Universitat de Barcelona).
- Especialista en Medicina Interna (State University of New York).
- Va dedicar la tesi doctoral en Salut Pública a les medicines alternatives.
- Master of Divinity (Harvard University).
- Llicenciada en Teologia Fonamental (Institut de Teologia Fonamental de Sant Cugat). Tesi de llicenciatura en Teologia dedicada a la Trinitat.
- Doctora en Teologia (any 2008). Facultat de Teologia de Catalunya. Amb la tesi: «Ser persona, avui: estudi del concepte de “persona” en la teologia trinitària clàssica i de la seva relació amb la noció moderna de “llibertat”» dirigida pel Dr. Josep M. Rovira Belloso.
- Ha publicat els llibres «La Trinitat, avui» (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005), «Els crims de les grans companyies farmacèutiques (Cristianisme i Justícia, 2006) i «La teologia feminista en la història», (Fragmenta Editorial, 2007) i molts articles relacionats amb la sida, l'homosexualitat, les medicines alternatives o complementàries, la perspectiva feminista dels orígens cristians, el repte de la diversitat cultural i religiosa, la salut com a religió i la religió com a teràpia, o els sagraments i l'Evangeli.
- Ha traduït de l'anglès al català «But she said», d'Elisabeth Schüssler Fiorenza, 1993 (no publicat), i «The Call of the desert», de Kathryn Spink, 2001.
- És monja benedictina de Sant Benet de Montserrat des de l'any 1997.
- Va néixer a Barcelona el 1966.
- Sense fills.

«Déu és feminista igual que és antiesclavista.»

«La paraula 'feminisme' convoca totes les pors.»

La tinc present a la televisió, debatent amb fermesa i suavitat amb el bisbe o abordant amb llibertat temes tan difícils com la sexualitat de les religioses. Sempre ho fa des del respecte i el compromís personal. I és interessantíssim llegir el seu llibre «La teologia feminista en la història», per l'esforç d'investigació i interpretació i per la

gosadia d'abordar des del rigor temes tabú per al cristianisme tradicional. Però quan la vaig anar a veure a Montserrat, la vaig descobrir en la seva faceta més humana. Després de perdre'm per aquestes carreteres del GPS, vaig arribar al monestir de Sant Benet tard, molt tard. Em va oferir un vas d'aigua i unes galetes mentre s'assegurava que jo em tranquil·litzés. Vaig escoltar algú que pot arribar a viure amb total llibertat interior.

Ser teòloga i feminista és contradictori?

Podria semblar-ho, perquè és poc habitual, i també perquè la teologia és percebuda com a pertanyent a un àmbit conservador i defensor dels rols tradicionals, i l'àmbit feminista per definició qüestionava aquests rols i té com a objectiu que deixin d'existir.

Efectivament, és un contrast, però tant la meva experiència com la manera en què faig teologia i miro de ser fidel a l'Evangelí em porten a pensar que els estereotips de gènere no són volguts per Déu.

Vostè dona una interpretació diferent a les Sagrades Escripures?

Per a mi és molt important destacar que el feminisme i la teologia feminista no són fenòmens purament moderns. Són realitats que encara que no rebin aquests noms és possible identificar com a constants històriques i que apareixen també en la Bíblia. El mot «feminisme» s'encunya a finals del segle XIX, i l'expressió «teologia feminista» és dels anys seixanta del segle XX. Ara bé, la realitat que la paraula feminisme designa remet a unes potencialitats poc aprofitades, unes expectatives socials massa curtes, massa estretes i estàndards per a les dones.

Si jo com a baró, puc dedicar-me a fer un ventall de coses molt ampli, per què la meva companya no ho ha de poder fer, ella que també pensa per si mateixa?

Ja en el segle IV, el bisbe i teòleg Gregori de Nazianz diu que les lleis contra l'adulteri són injustes. Si és el marit qui pecca contra la dona, no passa res. En canvi, si és la dona qui pecca contra el marit, li cau a sobre tota la força de la llei. Déu no ho vol, això. Déu ens ha fet

iguals i ens ha manat: «Honoreu pare i mare». Gregori de Nazianz es pregunta: «Si la desigualtat no és volguda per Déu, aleshores d'on ve?». I ell mateix, en la seva Oració 37, respon: «Ve dels barons que han fet les lleis a la seva conveniència». El testimoni de Gregori de Nazianz deixa clar que els barons, fins i tot si són teòlegs i bisbes, també poden ser feministes.

Déu és feminista?

Si per feminista entenem algú que no accepta que pel fet de ser dona et corresponguin uns determinats rols socials que tu no has triat i dels quals només te'n pots sortir acceptant la marginació, és obvi que sí, que Déu és feminista igual que és també antiesclavista. Déu no vol que per raons de raça o de gènere cap persona se sotmeti a una altra o deixi de fer rendir al màxim els talents que li ha donat.

Com és, doncs, que l'estructura jeràrquica de l'Església catòlica és tan masclista?

El feminisme de la primera onada s'identifica com a «feminisme de la igualtat». Afirma que no hi ha res de natural que porti les dones i els barons a actuar de maneres diferents i creu que els rols de gènere són invents culturals. Des d'aquest punt de vista, és clar que si els rols es deixessin de promoure, simplement desapareixerien i cada baró i cada dona s'inclinarien lliurement cap a allò que volguessin ser sense més problemes. Aquest és el feminisme prevalent en l'àmbit anglosaxó.

El feminisme d'origen francès i italià, en canvi, és «feminisme de la diferència» i afirma que és obvi que sí que hi ha diferències naturals entre barons i dones, que les dones tenim més sensibilitat per segons què, més capacitat d'empatia, menys competitivitat, que necessitem menys afirmar-nos de cara a la galeria i que sovint en tenim prou sabent i dient-nos que estímem.

Les feministes de la diferència el que volen és que els valors femenins com ara la complicitat o l'absència de competitivitat tinguin tant prestigi social com els valors masculins.

Li deia que com ho veu Roma, tot això.

Ara fa 20 anys de l'encíclica de Joan Pau II «Mulieris dignitatem». En aquesta carta, el Papa afirma sense ambigüitats la igualtat en dignitat espiritual de les dones i els barons, i a continuació posa l'accent en l'especificitat de la vocació femenina, concretada en la maternitat i en un «geni» particular per donar-se als altres. Això en la pràctica el que significa és que Déu vol que les dones es quedin en un segon pla a nivell social i regnin en la llar. Jo no vaig per aquí. Jo crec que els rols de gènere no són inventats però tampoc no són volguts per Déu, sinó que són el resultat de la nostra immaduresa afectiva. Per a les dones passar del segon pla social al primer comporta un procés de maduresa personal. I per als barons passar del primer al segon, també.

És possible que el Vaticà assumeixi el que vostè diu?

No ho pot assumir sense un canvi estructural profund, i això només passarà quan la majoria dels catòlics ho vulguem. Per això és interessant formular aquestes qüestions i treballar-les personalment i en grups petits. En la vida íntima personal cal no caure en la incoherència. La vida personal permet menys fer frases contundents.

Jo no crec en el victimisme. Crec que si les dones volguéssim, els rols de gènere haurien canviat fa molt de temps. Si certes coses no canvien és perquè tenim la nostra identitat basada en aquesta fórmula tradicional. Hi ha mares que si el pare està afectivament massa a prop dels fills se senten desplaçades. Si el fill plora i en lloc de cercar-la a ella crida el papa, moltes mares se senten malament.

Escriu que partim de la diferència però que podem arribar a la igualtat?

Jo crec que hi ha un punt de partença antropològic diferencial que explica per què els rols de gènere són tan prevalents i costen tant de canviar, però que el punt d'arribada escatològic és d'igualtat o, més ben dit, de desaparició dels rols perquè la plenitud personal fa a cada persona única en el seu gènere (en la seva carta als Gàlates,

sant Pau afirma que en Crist Jesús tots som transformats i ja no hi ha distincions entre el masculí i el femení).

Per a mi és clar que això dels rols no és tot cultural, perquè altrament no m'explico com és que els trobem en tantes cultures diferents.

Crec que les observacions i les teories de Nancy Chodorow són molt útils tant per entendre d'on vénen els rols com per mirar de superar-los. Chodorow parteix de la base que les criatures petites s'individualitzen prenent com a referent la mare. Entre els 6 i els 18 mesos d'edat, la criatura comença a prendre consciència de ser algú diferenciat de la mare i cap als dos anys i mig comença a usar el pronom de primera persona singular: «jo». Aquest procés es coneix amb el nom de «procés d'individuació» i implica una ruptura del vincle matern primari. Aquesta ruptura es produeix de forma diferent en funció de si som nens o nenes. Si la nena li demana a la mare: «Mama, quan sigui gran seré com tu i tindrè nens al ventre?», o bé li diu, «Em pots fer una cua amb els cabells com la teva?», la mare li diu que sí tota contenta. Però si és el nen qui li demana això, la mare li contesta que no. I li ho diu amb un to fort, perquè li quedi clar que va molt errat i que aquí hi ha perill. La nena entén que «ser ella mateixa» és ser com la mare. El nen, en canvi, veu que per «ser ell mateix» ha de ser diferent de la persona de referència, que és la mare. La individuació per continuïtat portaria les nenes a fer-les sentir elles mateixes en la mesura que s'assemblen a les persones que estimen.

Els nens, en canvi, se sentirien ells mateixos en la mesura que es distingeixen de les persones que estimen (individuació per discontinuïtat). El referent del pare és molt important, però no pot ocupar el lloc del referent matern. Qui t'ha portat al ventre és la mare i no el pare, i és la veu de la mare i no la del pare la que has sentit durant nou mesos mentre t'anaves gestant. Fins i tot abans que l'oïda estigui formada, les cèl·lules de l'embrió ja vibren amb els harmònics i les cadències de la veu materna.

En la vida adulta, com que percebem que el jo de les dones està associat a la continuïtat, i el dels barons a la discontinuïtat, arribem

a la conclusió falsa que les dones saben estimar més i els barons saben ser més lliures. En realitat això és fals, perquè l'amor i la llibertat són indissociables i ningú no pot tenir més de l'un que de l'altre, però aquesta és la consciència que normalment tenim i la que origina els estereotips de gènere: confonem la «por a la solitud» de les dones amb l'amor i la «por a la dependència» dels barons amb la llibertat.

Però en la mesura que es perd l'estereotip del rol, no condemnem les dones a sentir-se més soles?

No, perquè les pors sobre les quals es basen els estereotips sempre provoquen allò que volen evitar: tenir por a la solitud provoca solitud i tenir por a la dependència provoca dependència. Veiem, per exemple, que hi ha barons que es queden a l'atur, que les seves dones treballen fora de casa i, tot i això, ells no poden fer les tasques de la casa perquè es deprimeixen en sentir que perden el seu rol. Els barons ho tenen més difícil perquè la societat mira avui amb bons ulls una dona que fa tasques masculines, però no mira igual un baró que fa tasques tradicionalment femenines.

Per a un home és més difícil fer aquest procés?

Pel que fa a les expectatives socials, sí, però cal que el faci i només el farà quan estigui convençut que no només hi guanya la dona.

Li porta problemes aquesta posició feminista dins de l'Església?

La primera vegada que vaig venir al monestir i va sortir la paraula feminista, vaig notar que les monges feien una mena de: «Pss... ja ho arreglarem, això, i de segur que en un parell d'anys li passa». Però una cosa és el nom i una altra, la realitat que designa. La realitat de desigualtat la puc discutir amb moltes companyes de la meua comunitat i amb moltes persones d'Església, però el nom de feminisme convoca totes les pors: «Ai, ai, ai, que tindrem problemes».

Què provoquen en els «senyors» de l'Església les seves paraules, dites des d'una dona amb formació i amb una suavitat extrema?

Hi ha aquesta cosa de la por de la dona en tant que ocupa simbòlicament el lloc de la mare. La dona identificada amb la mare encarna la figura d'autoritat omnipresent en la primera infantesa. És la mare qui educa en els primers «nos» («no toquis això, no et fiquis això a la boca, no facis pipí aquí»). Per evitar les conseqüències negatives d'aquesta omnipresència materna és molt important que el pare sigui present en la primera infantesa. Encara que el pare no pugui suplir el rol de la mare, cal que sigui present en aquestes etapes perquè no s'associï de forma exclusiva la figura de la dona a aquests «nos» primaris. Sembla ser un fet provat que molts barons tenen una mena de necessitat interior de mentir o d'ocultar alguna cosa a les dones que estimen. En la majoria dels casos són petites mentides sense importància que irriuen la dona quan les descobreix i serveixen al baró immadur per creure que es manté lliure i no s'ha deixat dominar encara del tot per la seva dona. El baró immadur té por de la dona, perquè és el record de la mare, que tenia l'autoritat moral i regnava a casa. En les discussions de vegades surt aquesta por que diu: «Vigila, que si les deixem, les dones se'ns mengen». Aquesta por és irracional, però hi ha molts barons que la tenen. Per això cal que se superin els rols de gènere, perquè, encara que es presentin com a harmònics i complementaris, en realitat són molt violents. Per exemple, moltes dones estan convençudes que elles estimen més i millor que els seus companys, i no s'adonen que en realitat van fent una llista mental de queixes de tot el que han cedit al llarg dels anys i la tenen a punt per tirar-li a la cara del company en el moment més inoportú. És amor, això?

Li preguntava pels «senyors» de l'Església.

Hi ha molts barons en l'Església que estan convençuts que volen fer i fan el millor per a tothom, i que estarien disposats a canviar moltes coses si pensessin que el canvi seria a millor. Però ells creuen

que no. Creuen que els rols de gènere són volguts per Déu, i que si els rols canvien vindrà el caos. Des del punt de vista teològic, crec que aprofundir en la indissociabilitat de l'amor i la llibertat i en la noció de «filiació divina» pot ser útil. Passar d'una identitat personal fonamentada en la filiació materno-paterna a una altra de fonamentada en la filiació divina implica un alliberament, un «néixer de nou», que històricament ha portat moltes persones a qüestionar els rols de gènere i els seus límits massa estrets.

El teòlegs de l'alliberament accepten que la teoria feminista en formi part?

En els anys setanta, els barons socialistes no ho entenien, i ara encara tenim problemes amb els teòlegs de l'alliberament. Alguns entenen la teologia feminista i d'altres, no. Leonardo Boff, per exemple, va fer un llibre amb Rose M. Muraro on ell defensa la complementarietat i ella posa l'accent en la necessitat d'anar més enllà.

Jo també crec que la complementarietat en la pràctica és limitant. No té interès que jo em relacioni amb tu perquè tu tens alguna cosa que jo no tinc, i llavors ens complementem. T'he d'estimar a tu perquè t'estimo i punt. La relació d'amor ha de ser gratuïta. En el primer amor o en el primer matrimoni hi acostuma a haver una complementarietat molt forta i això fa difícil avançar com a persona, perquè si l'un avança com a persona, l'altre es pot quedar «penjat». L'amor dels esposos només és sacrament de l'amor de Déu en tant que gratuït, no en tant que complementari (perquè Déu estima i, en canvi, a Déu no hi ha ningú que el complementi).

Vostè és monja, metge, teòloga i feminista tot alhora?

La medicina era la meva vocació de petita. La meva mare és infermera, i tenia un avi i un tiet que eren metges. Quan tenia deu anys, un dia a l'escola vaig dir que volia ser infermera i el professor de matemàtiques, que crec que era homosexual, em va dir: «I perquè no metge?» I llavors vaig dir: «Metge, metge», trencant els rols estereotipats, però no del tot perquè no vaig dir «metgessa».

Teòloga. L'any 1992 vaig conèixer la pionera de la teologia feminista, Elisabeth Schüssler Fiorenza, i mentre cursava als EUA l'especialitat de Medicina Interna, vaig traduir un llibre seu. Ella em va animar a estudiar Teologia i després em va fer de tutora a Harvard. Aleshores no tenia cap intenció de fer-me monja. Vaig venir a aquest monestir a preparar l'últim examen de Medicina, de final d'especialitat. Durant aquell mes vaig sentir que Déu em convidava a quedar-me aquí. Sentia gran entusiasme, alegria i por, tot barrejat de pensar que Déu m'estava parlant. Em vaig comprar la Regla de Sant Benet. Llegir aquest document del segle VI em va provocar un impacte fort. Llavors l'abadessa em va demanar de fer una xerrada a la comunitat. Aprofitant que era metgessa, volia que els parlés de la sida. Els vaig parlar de la sida i també de l'homosexualitat. Em van sorprendre. Es van preocupar pel patiment de les persones homosexuals, per si en podien parlar obertament a les famílies i per si els feien fora de les parròquies. No van dissimular, no van tenir una actitud negativa. Vaig sentir que volia viure amb elles i com elles, mirant realment les persones més enllà d'etiquetes, filtres i estereotips. I aquíestic.